

‘Kunst: dat is iets waar je met je ouders naar toe gaat’

De kunstcoördinator is de spin in het veelkleurig web dat CKV 1 heet. Hij is een duizendpoot, een schaap met vijf poten, een duivelskunstenaar. Want ze vragen nogal wat van je. Gelukkig kun je je op die taak voorbereiden. Cor Geljon beschrijft in onderstaande tekst enerzijds zijn ervaringen als cursist in de omscholingscursus CKV 1. Daarna gaat hij in op zijn ervaringen, een jaar later, als cursusleider. Hij rondt af met een korte terugblik op wat hij in beide rollen heeft geleerd.

Cor Geljon

Cursist

Zoals gezegd, ze vragen nogal wat van je. Je bent de leider van een interdisciplinaire sectie, je moet vlot kunnen inspelen op de schoolsituatie, je moet verbanden kunnen leggen tussen de verschillende kunstdisciplines, je moet kunnen communiceren met deskundigen en ondeskundigen binnen en buiten de school en je bent de grote inspirator van een geheel nieuw vak. Ga er maar aanstaan als gewoon leraar Frans of tekenen.

Het departement van Onderwijs vindt het dan ook noodzakelijk dat leraren die deze functie willen vervullen, omgeschoold worden in een cursus van 120 uur, waarvan 60 contacturen. In het schooljaar 1997/98 werd in Nijmegen (KUN) en Amsterdam (VU/UVA) in samenwerking met enkele Hogescholen voor de Kunsten een proefcursus gegeven, waaraan in totaal veertig mensen deelnamen. De nadruk lag vooral op de vakinhouden en dat is niet zo vreemd. De meeste docenten zijn specialist op hun eigen gebied en weten in veel gevallen weinig van de

andere disciplines. Ze moeten tenminste een interdisciplinair overzicht hebben om het programma te kunnen aansturen. Gastdocenten vulden steeds een of twee middagen met colleges en workshops over een van de aspecten van het nieuwe vak: drama, dans, beeldende kunst, film, muziek en wereldliteratuur.

Dat was nuttig, maar niet genoeg. De cursisten konden als snel een gevoel van onvrede niet onderdrukken. Want de beoogde kunstcoördinatoren zagen de bui op school al hangen. Zij tobden met andere vragen zoals: hoe ga ik dat vak straks organiseren, hoe doe ik dat met het budget, wat voor bevoegdheden heb ik tegenover mijn toekomstig team en wat is mijn plaats in de confrontatie met de directie en de kunstinstellingen buiten de school? Een kunstcoördinator heeft, als je het goed bekijkt, een middenmanagementfunctie en ook daarvoor is scholing nodig. De cursus werd in de loop van het jaar weliswaar enigszins bijgesteld, maar het was duidelijk dat dit het volgende

jaar anders moest. Jan Resink en Janeke Wienk schreven een cursusboek voor de organisatorische kant van de functie en stelden een reader samen met achtergrondartikelen over de verschillende kunstvakken.

De door hen ontworpen cursus bestaat uit twee leerlijnen. De eerste is *interdisciplinair, vakdidactisch* van aard, de tweede begeleidt de cursist in het *ontwikkelen van een beleid*.

De eerste leerlijn gaat dus vooral over wat een kunstcoördinator moet weten om het CKV 1 team te kunnen leiden. Hij moet enige kennis bezitten van de vakinhouden van de disciplines, weten wat er speelt, welk jargon men gebruikt en welke benaderingswijzen van een kunstwerk de meest gebruikelijke zijn. Deze leerlijn wordt verzorgd door gastdocenten, die in hun vakinhoudelijke colleges steeds aandacht besteden aan vier invalshoeken: het kunstwerk, de kunstenaar, de cultuurhistorische context en de kijker/luisteraar/lezer. De cursusleider draagt de zorg voor de inpassing van de verschil-

lende onderdelen in het grotere geheel, zoals de opzet van de thema's, de organisatie van de culturele activiteiten en de inhoud van het kunstdossier. Hij is ook verantwoordelijk voor de tweede leerlijn, die gaat over de algemene organisatie en de beleidsontwikkeling. In dit onderdeel neemt de eigen inbreng van de cursisten een belangrijke plaats in, want er is op verschillende scholen al veel ontwikkeld, dat ook voor anderen uiterst bruikbaar is. De cursus wordt afgesloten met twee eindproducten, een kunstdossier waarin de resultaten en conclusies van de cursus worden weergegeven en een beleidsnota voor de eigen school.

Cursusleider

In september 1998 startte de nieuwe cursus, nu op 15 plaatsen, steeds georganiseerd door samenwerkingsverbanden tussen universiteiten en Hogescholen voor de Kunsten. In enkele voorbereidingsbijeenkomsten overlegden de cursusleiders over een zoveel mogelijk gelijke opzet met als basis het cursusboek. Dat het niet overal synchroon zou verlopen was al snel duidelijk. Vorm en inhoud van een cursus worden immers in hoge mate bepaald door de (gast)docenten en de leerwensen en de know-how van de cursisten. De Vrije Universiteit en de Hogeschool voor de Kunsten Constantijn Huygens (Kampen/Zwolle) verzorgen de cursus in Amsterdam en Zwolle. Om een indruk te geven van het verloop geef ik een overzicht van de eerste bijeenkomsten in deze plaatsen.

De cursus begon met een startconferentie van een dag. Het voornaamste doel van zo'n dag is dat de cursisten weten waar ze aan toe zijn, maar vooral ook dat ze zich in de groep thuis voelen. Ze komen uit zeer verschillende vakdisciplines die op school niet altijd zoveel contact hebben en bovendien bestaat er nog wel eens enige animosi-

teit tussen de vakken 'voor en achter de streep'.

We begonnen met gesprekken in tweetallen, waarin de cursisten aan elkaar vertelden met welk (kunst)werk ze de meeste affiniteit hadden. Vervolgens deed ieder in de grote groep verslag van het verhaal van de ander. Het waren openhartige gesprekken en het bleek dat voor veel mensen de persoonlijke band met een werk belangrijker is dan de esthetische waarde: een oud affiche, een buurt in Parijs of een schilderij dat vroeger thuis aan de muur hing. Het was een goed begin voor de sfeer in de groep en vormde tegelijkertijd de aanzet tot wat de rode draad in het vak moet worden: het beleven van kunst.

Enkele docenten die dit jaar al begonnen waren met de tweede fase deden vervolgens verslag van hun voorbereidingen, opzet en startproblemen. Er waren direct al opvallende verschillen. Sommige scholen hadden een intense periode van voorbereiding achter de rug en hadden zich enthousiast in een eigen project gestort, andere teams waren net voor de zomervakantie geformeerd en volgden voorlopig min of meer getrouw een methode. Voor alle anderen was dit waarschijnlijk een van de leerzaamste onderdelen van de dag.

De cursisten hadden als huiswerk een eerste opzet voor een beleidsplan moeten maken en dat kwam daarna in groepjes aan de orde. Ook hier bleek dat de vormgeving van CKV 1 sterk afhankelijk is van de al bestaande schoolcultuur en de randvoorwaarden die de school biedt en dat alle goedbedoelde adviezen van buitenaf door de dagelijkse praktijk genadeloos onderuitgehaald kunnen worden.

De dag werd besloten met een demonstratie van de CD-rom *CultureGuest* (behorende bij de Thiememethode *Palet*) en een borrel. In de hoek van het

lokaal hadden we een culturele stand ingericht met veel foldermateriaal van kunstinstellingen. Aan de muur hing een 'halen-en-brengen-prikbord' waarop iedereen tips voor anderen en vragen naar materiaal kan ophangen. Het is de bedoeling dat deze informatiehoek per week door de cursisten wordt geactualiseerd.

Dans

Het eerste blok, veertien dagen later, ging over de minst gekende discipline 'dans'. Gastdocente Jacqueline Reyntjes van de Educatieve Dienst van het Muziektheater in Amsterdam schetste aan de hand van een aantal video-opnames van dansvoorstellingen de inhoud en ontwikkeling van de theaterdans.

Vervolgens gaf ze de helft van de groep een vel met voorinformatie over de voorstelling *Still/Here*, van de Bill T. Jones / Arnie Zane Dance Company die we op video zouden gaan zien. De andere groep zou onvoorbereid de band bekijken. Na de viewing bleek dat de voorinformatie voor de meeste cursisten een belemmering was geweest bij het kijken naar de band, omdat ze steeds op zoek gingen naar de aangekondigde betekenis van de voorstelling. De andere groep had ook zonder die informatie in grote lijnen begrepen waar het in de voorstelling om ging. Deze opdracht vormde een naadloze overgang naar het algemene gedeelte dat zou moeten gaan over de voorbereiding en verslaggeving van en de reflectie op de culturele activiteiten. En hoewel je alle disciplines niet over een kam kunst scheren, was dit voorbeeld natuurlijk een inspirerende start voor een discussie over de waarde van voorinformatie bij de culturele activiteiten. Tot slot van de middag deden de cursisten verslag van de werkvormen die zij in hun eigen vak hanteren om de confrontatie met een kunstwerk voor te

bereiden en na te bespreken. Op het ‘halen en brengen bord’ verscheen de eerst informatie: de mogelijkheid om je gratis te abonneren op CKV-periodieken en het adres van de culturele website van de Volkskrant

Wereldliteratuur

In het tweede blok ging het om de plaats van de wereldliteratuur binnen CKV 1. Dit onderdeel mag volgens ons geen verlengstuk van het literatuuronderwijs bij de talen worden, maar verdient een eigen plaats. Het ‘klassieke’ verhaal is vele malen de inspiratiebron geweest voor schilders, beeldhouwers, dichters, toneelschrijvers, choreografen, componisten en filmmakers. Daarom moeten enkele bekende verhalen uit de Griekse en Romeinse oudheid of de bijbel en modernere verhalen als *Romeo en Juliet*, *Robinson Crusoe* of *Don Quichot* in de CKV 1-uren aan de orde komen. De leerlingen gaan dan na op welke wijze de kunstenaars het oude verhaal verwerkt hebben. Daarnaast moet er aandacht besteed worden aan de literatuur uit niet-westerse culturen; immers wie kennis neemt van andere culturen zal zijn eigen cultuur beter kunnen begrijpen. De cursisten hadden een lijstje gemaakt van drie werken die zij onontbeerlijk vonden voor CKV 1 en daaruit bleek dat zij deze mening in grote lijnen deelden. In het college stond het verhaal van de Cycloop uit Homerus’ *Odyssee* centraal. We bekeken een aantal schilderijen, fragmenten van een verfilming en een dansvoorstelling en lazen een bewerking voor kinderen, een feministische bewerking en enkele gedichten. Tevens vergeleken we enkele benaderingswijzen van literatuur, de tekstbestuderingmethode, de tekstervaringsmethoden en een combinatie daarvan en moesten constateren dat er in de benaderingswijzen bij de verschillende vakken eigenlijk grote overeenkomsten

zitten.

In het algemene gedeelte stond het domein ‘Kennis van Kunst en Cultuur’ centraal. Het werken in thema’s is min of meer voorgeschreven, maar aan welke eisen moet een thema voldoen? De behandeling van het verhaal uit de *Odyssee* had al enkele voorbeelden opgeleverd en in de werkgroepen gingen men na hoe er op de verschillende scholen over het thematiseren van dit domein gedacht werd. Enkele scholen hebben het ambitieuze plan opgevat zelf thema’s te ontwerpen en sommige CKV-teams hebben dat ook al gedaan, maar als je realistisch bent, moet je wel concluderen dat het gebruik van de themaboekjes die bij de methodes behoren of de themapakketten die regionale kunstinstellingen aanbieden voorlopig een aantrekkelijker alternatief is. En omdat de thema’s nogal eens overeenkomen (de held, de stad, liefde e.d.) zullen veel scholen waarschijnlijk de beproefde methode van het links en rechts overnemen van het meest bruikbare materiaal toepassen. De discussie leidde tot enkele criteria voor succesvolle thema’s. De cursisten geven de voorkeur aan concrete thema’s, dus niet zoiets als ‘spanning’, ‘ruimte’ of ‘kleuren’, zoals in sommige brochures gesuggereerd wordt. De thema’s moeten wel genoeg ruimte bieden om zelf elementen aan toe te voegen of bepaalde accenten te leggen. Bovendien moeten veel culturele activiteiten in het thema inpasbaar zijn. Daarom zijn onderwerpen als ‘liefde’ zeer geschikt.

Dubbele bodem

Het volgende blok, dat twee bijeenkomsten in beslag zal nemen, is drama. De cursisten gaan als voorbereiding een toneelvoorstelling zien en moeten op een ansichtkaart aan een bekende schrijven wat zij van de voorstelling vinden. Voor het algemene gedeelte moeten zij een stukje leerlin-

genwerk meenemen en daarbij op papier aangeven hoe zij dit hebben beoordeeld en waarom. Op de vijfde bijeenkomst gaan we praten over het kwaliteitsprobleem: wat is binnen de doelstellingen van dit vak acceptabel als ‘kunst’? Bovendien zullen we de eerste helft van de cursus evalueren. Het is duidelijk dat de dubbele-bodemopzet van veel na-en omscholingscursussen ook hier een belangrijke rol speelt; zelf een aantal activiteiten uitvoeren en daarop reflecteren om uiteindelijk te komen tot een duidelijke visie op hoe het vak in elkaar zit. Hoewel de deelnemers enkele taakuren hebben gekregen om de cursus te volgen, is het een naast de gewone weektaak een zware belasting. Er moet nogal wat gelezen worden, er wordt verwacht dat je een aantal opdrachten uitvoert en tegelijkertijd moet je werken aan het kunstdossier en het beleidsplan. Wat dat laatste betreft, leert men veel van elkaar, want de aangeboden modellen en ideeën zijn niet meer dan blauwdrukken.

Leerervaringen

Het is goed om eerst zelf cursist geweest te zijn alvorens een cursus te gaan leiden. In de eerste plaats natuurlijk om weer te weten hoe lang zo’n middag kan duren na een morgen hard werken op school. Veel variatie in werkvormen dus en zo af en toe een consumptie. En oppassen met teveel huiswerk en dan vooral ook aandacht besteden aan dat huiswerk. Maar ook voor de instructie van de gastdocenten is de eigen leerlingervaring nuttig. De vanzelfsprekendheid waarmee gastdocenten in hun eigen vakgebied heen en weer springen, het gemak waarmee ze voor niet vakgenoten onbekende termen hanteren, kortom het verkeerd inschatten van de beginsituatie; allemaal zaken die je aan den lijve ondervonden hebt en die je je cur-

sisten kunt besparen.

Ook de kennis van de soms zeer eenzijdige interesses van doelgroep is gevoed door zelf meegedraaid te hebben. Je kunt je het achter je bureau niet bedenken, maar een aantal gedreven docenten beeldende vorming, die een leraarsbaan op een voortreffelijke manier combineren met het werken in het eigen atelier, zijn nooit in een theater geweest, er zijn docenten drama voor wie klassieke muziek een onbekende wereld is en veel talenmensen kunnen zich nauwelijks voorstellen dat je ook anders dan in woorden verslag kunt doen. Je hebt gezien wat de disciplines scheidt, maar ook waar de raakvlakken liggen. Als je zelf met een groepje naar een schilderij hebt gekeken, heb je

ervaren dat letterenmensen vaak in eerste instantie zoeken naar het verhaal en de symbolen, toneelmensen de mise en scène ontdekken en de docenten beeldende vorming veel aandacht besteden aan de keuze van het materiaal en het kleurgebruik, maar dat ze het uiteindelijk allemaal over hetzelfde hebben.

Die cursistervaringen draag je met je mee bij de opzet van je cursusmiddagen en dat is een winstpunt. Maar je blijft leren en dus zal de tweede te geven cursus ongetwijfeld weer anders verlopen.

“Kunst, dat is iets waar je met je ouders naar toe gaat”, antwoordde een leerling in een enquête en daaruit blijkt dat hij kunst niet bepaald tot zijn eigen wereld rekent. Als je dan bedenkt dat de meeste leerlingen zelfs dit antwoord niet kunnen geven, dan is het wel duidelijk dat het CKV-team voor een schone opdracht staat. Veel zal afhangen van de kunstcoördinator, die de stuwende kracht moet worden. Aan de groep die nu met de cursus gestart is, zal het niet liggen, want het enthousiasme en de vindingrijkheid zijn gren-

zeloos.

De cursusleiders hopen dat de cursus een bijdrage kan leveren om dat enthousiasme ook om te zetten in een stevig basis voor een veelbelovend vak. ■

